

Malkekvæg, studehold eller kvægløst landbrug.

Er der grundlag for omfattende driftsændringer?

Af forstander *L. Lauridsen*.

Ved et foredragsmøde i Landhusholdningsselskabet den 21. februar 1952 holdt forstander *L. Lauridsen*, Graasten, et foredrag om ovennævnte emne. Vi gengiver her foredragets hovedindhold.

Som altid under store prisforskydninger diskuterer man i disse år landbrugsproduktionens retning. De mest impulsive vil have den traditionelle danske landbrugsproduktion lagt om, så der fremstilles mere af de produkter, som i øjeblikket giver de fleste penge, medens de mere forsigtige og konservative ser tiden an. Man ved erfaringsmæssigt, at det kan være farligt at jage efter de øjeblikkelige konjunkturer. En landbrugsbedrift er sammensat af mange samvirkende enkeltled. Ændringer på et område kan gribe dybt ind på andre felter, hvis man ikke magter at få tilvejebragt balance under de nye produktionsformer.

Det er for tiden særlig kvægholdet, der volder vanskeligheder, og adskillige landmænd har allerede solgt besætningen, og flere sysler med tanken om at gøre det eller foretage en betydelig reduktion. I 1939 havde vi ca. 7000 kvægløse landbrug i Danmark, i 1944 var dette tal steget til ca. 14000 og skal i 1951 være ca. 21 000. Nu skal man ikke holde køer, fordi man er vant til det og godt kan lide den varme kostald med de gumlende dyr; på den anden side skal man ikke kaste vrage på det traditionelle og gennemprøvede, bare fordi det er gammelt og for tiden er udsat for vanskeligheder.

Stillingen indtil nu.

Baggrunden for eventuelle driftsændringer må være, at man klargør sig stillingen, som den er i øjeblikket og har været indtil nu, udenrigsk (eksportmæssigt) og indenrigsk (drifts-

økonomisk). I tabel 1 findes anført den procentiske fordeling af landbrugseksporten mellem de enkelte grupper i 1939 og de to sidste år (efter værdi):

Tabel 1. Landbrugseksportens procentiske fordeling.

	1939	1950	1951
Smør	32,3	30,6	25,3
Ost og andre mælkeprodukter	1,3	5,9	6,2
Kvæg og kød	6,9	10,5	14,1
Svineprodukter	36,1	27,8	30,4
Æg og fjerkræ	13,3	13,2	12,3
Andre husdyrprodukter	7,1	2,4	3,7
Planteprodukter	3,0	9,6	8,0

Eksportværdien af planteprodukter er steget fra 3 pct. i 1939 til 8 pct. i 1951. Det er navnlig sukker og kartofler, der indbringer langt større beløb end før krigen; men husdyrprodukterne udgør stadig over 90 pct. af den samlede landbrugseksport, og så henregnes mælke- og kødkonserves endda til industrieksporten. *Husdyrbruget er derfor stadig nøglen til verdensmarkedets port for Danmark.* Giver vi denne nøgle fra os, bliver vi fattigere på udenlandsk valuta, hvis ikke noget andet sættes i stedet. For det giver jo ingen fremmed valuta at handle med sin nabo. Indtil selvforsyningsgrænsen med korn, oliekgager og evt. olieplanter er nået, kan der spares fremmed valuta til indkøb, men denne selvforsyningsgrænse kan snart blive nået, navnlig hvis husdyrbestanden skæres ned i større stil. Iøvrigt nås denne grænse hurtigere ved at udvide grovfoderavlen, særlig roe- og kartoffelavlen, så længe alle dyr ikke får maximale grovfodermængder, og dertil er der endnu et godt stykke vej.

Og hvilke andre muligheder er der da? Industrieksporten kan vel øges noget, selvom konkurrencen antagelig vil blive hård i de kommende år. Af markafgrøder er der vel — bortset fra korn og måske sukker og spiseolie (arealerne med sukkerroer og olieplanter øges i mange lande) — ikke afsætning for stort større kvantum til rentable priser, end der allerede afsættes i dag. Spørgsmålet er da, om man tør basere sit landbrug i fremtiden på salg af korn som før 80erne i skarp kon-

kurrence med de oversøiske stærkt mekaniserede storlandbrug?

Betragter man de enkelte eksportgrupper, er der sket iøjnefaldende ændringer. Smøreksperten er gået tilbage, medens eksporten af ost og andre mælkeprodukter samt kød er gået stærkt frem. Den samlede eksport af kvægbrugsprodukter udgør ca. 45 pct. af hele landbrugseksporten og er noget større end før krigen. Der består åbenbart et sammenspil mellem kvægbruget og de andre husdyrgrene — navnlig flæskeproduktionen, som man skal være forsigtig med at bryde.

Husdyrbrugets betydning i den indre omsætning i en landbrugsbedrift kan dokumenteres gennem landbrugsregnskaberne. Hver bruttokrone, der i regnskabsåret 1950/51 indgik i de regnskabsførende landmænds pengepung, var sammensat således (tabel 2):

Tabel 2. Bruttoudbyttets sammensætning i pct. 1950/51.
(Efter Det landøkonomiske Driftsbureau).

	pct.	Variation	Landsdele
Salg af planteprod.	18,3	5,2—40,4	Nordjylland — De sydl. Øer
» » mælk	34,1	26,7—38,6	De sydl. Øer — Østjylland
» » kvæg	10,0	6,9—15,2	De sydl. Øer — Vestjylland
» » svineprod.	27,9	18,2—32,8	De sydl. Øer — Nordjylland
» » andre husdyrprod. . .	7,8	5,5—11,9	De sydl. Øer — Midtjylland

Der er betydelig forskel mellem de enkelte landsdele. F. eks. udgør salget af planteprodukter 40,4 pct. på De sydlige Øer mod kun 5,2 pct. i Nordjylland. Denne variation bunder sikkert i en økonomisk tilpasning og burde måske gøres endnu større; thi intet er vigtigere end at vælge den driftsform, der passer bedst til de lokale jordbunds- og klimaforhold m. m.

Deles brugene efter ejendomsstørrelse, er der også meget stor forskel. I de små brug under 10 ha udgør salget af husdyrprodukter ca. 91 pct. faldende til 50,8 pct. for gårdene over 100 ha.

Nu er planteavlens betydning selvfølgelig ikke udtrykt i hverken de 8 pct. af eksportværdien eller de 18 pct. af brutto-udbyttet; men hidtil har vi stået os ved i det væsentlige at

dyrke husdyrfoder til omsætning i forædlede produkter i stedet for at sælge planteprodukterne direkte. Denne omsætning gør ikke landbruget lettere, men vi har med vor oplyste landbostand sikkert lettere ved at konkurrere med et industrialiseret og vanskeligt landbrug end et lettere, korndyrkende og kornsælgende landbrug, som mere primitive folkeslag kan drive lige så godt og billigere. Men der skal en god praktisk og teoretisk uddannelse til, hvis man skal magte det industrialiserede landbrug til fuldkommenhed.

Opfordrer tiden til store driftsændringer?

Der er for tiden ingen mangel på forslag til produktionsændringer. De spænder lige fra helt at afskaffe kvægholdet til en fordobling af koholdet og delvis afskaffelse af korn dyrkningen.

Vi skal ikke vedblivende producere på den gammelkendte alsidige måde, hvis der virkelig er sket en strukturændring i verdensproduktionen eller behovet. I det lange løb er det nødvendigt at følge prisudviklingen, men det kan være farligt at jage efter de kortvarige udslag. Det tager nemlig tid med driftsændringer. Man kan f. eks. sælge en besætning på få minutter, men det tager år at bygge en ny op. Er prisændringen derfor ikke langvarig, kommer man let bagefter og sidder med sorteper. Det er derfor nødvendigt at se på prisudviklingen over en længere årrække. Tabel 3 viser indekstallene for landbrugsprodukter fra 1914/15 til 1950/51.

Tabel 3. Indekstal for prisen på landbrugsprodukter (1909—14 = 100).

	Husdyr- produkter	Plante- produkter
1914/15—1917/18	168	171
1917/18—1920/21	296	258
1921/22—1939/40	141	141
1940/41—1944/45	229	258
1945/46—1946/47	238	279
1947/48—1948/49	318	282
1949/50	318	349
1950/51	317	414

Under forrige verdenskrig steg planteprodukterne først og stærkest, det gør de altid under en krig; men ret hurtigt efter krigens afslutning blev der overproduktion, og husdyrprodukterne tog føringen. Fra 1921/22—1939/40 var der igen balance med kun små udslag fra år til år. Under sidste verdenskrig gik det på samme måde. Man bandt priserne på de betydende husdyrprodukter, medens en del af planteprodukterne kunne boltre sig på det frie marked. Man fortsatte delvis hermed i de første år efter krigens ophør, og besværlige handelsaftaler gjorde sit til, at de lave priser på husdyrprodukter fortsatte til 1947/48 til stor skuffelse for de landmænd, der med betydelige ofre og stort besvær havde holdt på husdyrene under krigen. Endelig i 1947/48 og 1948/49 løsnedes båndene, handelsaftalerne forbedredes, og husdyrprodukterne tog revanche. Uden særlige begivenheder på verdensmarkedet ville der antagelig i løbet af få år være opnået samme balance i forholdet mellem planteavl- og husdyrprodukter som før krigen.

I september 1949 kom imidlertid devalueringen, og i juni 1950 brød Korea-krigen ud og ændrede billedet påny. Husdyrprodukterne kunne ikke følge med i den almindelige prisstigning på grund af de langfristede handelsaftaler m. m.

Det er udviklingen i det sidste par år, der har fået en del landmænd til at tvivle på husdyrholdet — specielt kvægbrug. Store driftsudgifter og vanskelige arbejdsforhold inden for husdyrproduktionen i forbindelse med forholdsvis billig kunstgødning har favoriseret planteproduktionen, der lettere lader sig mekanisere. Men er et par års vanskelig økonomi inden for kvægholdet og en vis hausse i salgsafgrøder nu en tilstrækkelig solid grund at bygge store driftsomvæltninger på?

Nu kan man ikke alene af priserne på salgsvarene slutte sig til økonomien; mange andre forhold griber ind. I tabellerne 4, 5 og 6 er der efter driftsbureauets regnskaber og den jyske regnskabsberetning sammenstillet nogle driftsresultater fra landbrug med forskellig driftsform. Materialet er spinkelt (forholdsvis få brug), men kan dog give visse holdepunkter. I tabel 4 er det almindelige bønderbrug fra 20—50 ha, der er opdelt efter driftsform.

I 1949/50 har sukkerroegårdene klaret sig pænt, frøgårdene lidt dårligere, gårde med flere salgsafgrøder har samme forrentningsprocent som sukkerroegårdene, men har iøvrigt ikke klaret sig bedre end ejendommene med det store kohold. 9 bønderbrug på Øerne med kvægløst landbrug har en forrentningsprocent på 10,0. På den lette jord i Nord-, Midt- og Vestjylland møder kvægbrugene med højeste forrentningsprocent.

Tabel 4. Gårde fra 20—50 ha grupperet efter driftsform.

Gruppe	Øerne og Østjylland					Nord-, Midt- og Vestjylland		
	1	2	3	4	5	6	7	8
pct. areal med*)	18	12	10	—	—	56	39	—
Kvæg pr. 100 ha	96	97	95	129	94	107	97	116
Forrentningsprocent 1949/50 .	10,3	9,1	10,3	10,3	7,4	7,6	11,2	11,7
» 1948/49 .	9,8	9,8	8,6	5,5	3,9	6,9	6,4	7,4
» 1945/46—1947/48 .	5,6	4,6	5,3	3,1	2,2	3,4	4,8	3,6
» 1940/41—1944/45 .	11,6	11,2	11,8	9,0	8,1	7,2	10,3	8,7
» 1935/36—1939/40 .	4,4	4,2	4,6	4,0	3,0	—	—	—

*) 1. Stort sukkerroeareal. 2. Stort frøareal. 3. Flere salgsafgrøder. 4. Stort kvæghold. 5. Lille kvæghold. 6. Stort græsareal. 7. Stort kartoffelareal. 8. Stort kvæghold.

I 1948/49 har gårdene med salgsafgrøder klaret sig bedst på den gode jord, men i Nord-, Midt- og Vestjylland ligger kvægholdet (uden salgsafgrøder) i spidsen. I de sidste 5 år før krigen var der omtrent balance mellem det gode kvæghold og salgsafgrøderne, der naturligvis i krigsårene og de nærmeste år derefter havde et fortrin.

Vi har ikke tilsvarende tal for husmandsbrugene, men de kan meget vanskeligt undvære det store husdyrhold, navnlig på den lette jord. Arealet er for lille til, at de små brug kan afkaste nok ved salg af planteprodukter, og brugernes arbejdskraft, der er en hovedindtægtskilde, udnyttes dårligt i vinterperioden.

For disse to kategorier af ejendomme, og det er jo langt de fleste, synes der ikke at være grund til væsentlige ændringer i driftsformen. Nogle af de største brug på den gode jord kan

måske med fordel dyrke lidt flere handelsafgrøder, hvis det passer ind i bedriften. Men der kan let blive overproduktion af disse afgrøder, og man er mest tryk ved disse produktioner, når de gennemføres i tilknytning til et solidt husdyrhold. Tallene for kvægholdets størrelse bekræfter, at denne opfattelse er almindelig, og begrundelsen er vel, at husdyrholdet kan af-tage de grovfoderafgrøder, f. eks. sukkerroeaffald og sukker-roetop, som det ellers ville være vanskeligt at få afsat, hvis et større antal landmænd solgte eller skar besætningen stærkt ned. I mange af de mindste brug vil det antagelig være klo- gere at udvide grovfoderavlen og husdyrbestanden.

Noget anderledes ligger forholdet for de store gårde på den gode jord (tabel 5).

Her ligger de ejendomme, der gennem årene har haft det største salg af planteprodukter — væsentlig sukkerroer, korn og frø — klart i spidsen, og det gjorde de også før krigen. Her lader produktionsapparatet sig lettere tilpasse efter en be- stemt driftsform, og de senere års stærke mekanisering har givet disse brug medbør.

Tabel 5. Gårde med over 50 ha grupperet efter driftsform.

Gruppe*	Øerne og Østjylland				Nord-, Midt- og Vestjylland		
	1	2	3	4	5	6	7
Kvæg pr. 100 ha	64	82	99	107	83	94	103
Forrentningsprocent 1949/50 .	14,7	11,1	11,9	8,4	11,3	12,8	10,4
» 1948/49 .	12,5	8,1	7,9	4,8	7,4	7,6	8,1
» 1945/46—1947/48 .	7,0	4,7	3,1	2,6	6,7	3,6	4,8
» 1940/41—1944/45 .	14,1	10,6	9,4	9,0	(11,4)	(8,4)	(10,2)

* 1. Stort salg af planteprodukter. 2. Middelstort salg af plante- produkter. 3. Lille salg af planteprodukter. 4. Stort græsareal. 5. Stort kartoffelareal. 6. Største salg af planteprodukter. 7. Mind- ste salg af planteprodukter (kun 4 år).

På den lette jord synes det gode husdyrhold — evt. sammen med kartoffeldyrkning — også at passe bedst til denne brugs- størrelse. Man lægger mærke til, at selv gårdene med det stør- ste salg af planteprodukter har haft et betydeligt kvæghold, der passer udmærket sammen med sukkerroedyrkingen.

Nu er der vel på de fleste af disse gårde ikke større muligheder for en udvidelse af arealet med sukkerroer (så må der en ny fabrik til), og frømarkedet er vel også i hovedsagen dækket. En yderligere udvidelse af arealet med planteprodukter til direkte salg må derfor ske i form af en udvidet korndyrkning eller større arealer med olieplanter. Sålænge der er et udækket indenlandsk marked for korn, kan det vel også være fuldt forsvarligt at udvide arealerne med korn, navnlig hvis man går den modsatte vej på de mindre ejendomme og på de mindre gode kornjorder. En sådan produktionsdeling kan være lønnende for begge parter, og strømpilen viser også i den retning. Derimod må man vist stille sig skeptisk overfor en større eksport af korn i det lange løb. Kornpriserne er jo begyndt at falde på verdensmarkedet.

Olie- og evt. spindplanter er en mere konjunkturpræget produktion. Det kan gå godt i nogle år, men der kan også hurtigt melde sig vanskeligheder. Det samlede areal med olieplanter bliver næppe så stort i 1952 som i 1951, og margarine- og sæbepriserne falder. Et skifte med olieplanter passer godt ind i sædskiftet i de kvægløse landbrug.

De stigende kødpriser har givet græsdyrkingen en renaissance. Bagerst i tabel 6 er der fra den jyske regnskabsberetning 1950/51 anført to grupper ejendomme, gruppe 4 med stort græsareal og gruppe 5 med stort kornareal. Begge grupper er på 179 ejendomme med en gennemsnitsstørrelse på ca. 30 ha. Græsgruppen klarer sig på det nærmeste lige så godt som korngruppen. »De små brug har fået mest ud af græsmarken, de store af kornmarken«, skrives i beretningen.

I de enkelte tilfælde må forholdet mellem husdyrprodukter og direkte sælgelige planteprodukter afstemmes efter ejendomsstørrelse, jordbundsforhold, bygningernes tilstand, lokale afsætningsforhold m. m. samt ejerens evne. Det, der kan være rigtig for én landmand, kan godt være forkert for hans nabo.

Ejerens evner er ikke det mindst vigtige. De 3 første grupper i tabel 6 viser en meget interessant opdeling af samtlige jyske landbrugsregnskaber 1950/51 i 3 grupper efter forrentningsprocent. Der er lige mange ejendomme (ca. 1100) i hver

Tabel 6. Jydske regnskaber 1950/51.

	Gruppe*	1	2	3	4	5
Antal ejendomme		1093	1093	1094	179	179
Størrelse/ha		36,5	32,5	30,9	29,0	28,9
Bruttoudbytte kr./ha		2044	1845	1635	1849	1889
Deraf fra planteprodukter		276	206	169	153	209
» » mælk		693	666	607	752	723
» » kvæg		238	214	191	248	229
» » svin		667	587	489	534	564
» » fjerkræ		124	125	129	116	122
Driftsomkostninger kr./ha		1545	1533	1487	1536	1547
Forrentningsprocent af inv. kapital		14,8	9,1	4,2	8,5	9,0

* 1. Bedste trediedel. 2. Mellemste trediedel. 3. Dårligste trediedel. 4. Stort græsareal 42 pct. 5. Stort kornareal 48 pct.

gruppe, og arealstørrelsen er ikke væsentlig forskellig. Arealbenyttelsen er også praktisk taget ens, d. v. s. driftsformen er den samme. Der er heller ikke større forskel i kapitalinvesteringen, og selv driftsudgifterne er nogenlunde ens. I bruttoudbyttet er der en meget stor forskel på bedste og dårligste trediedel, og dette giver sig meget kraftige udslag i forrentningsprocenten. Der kan altså drives alsidigt landbrug med meget forskelligt resultat, også et særdeles godt resultat, når bare produktionen er stor nok og rationelt ledet. Rammen synes ikke det vigtigste; det er *manden*, der udfylder den, det kommer an på. I beretningen skrives: »*Brugerne med de bedste resultater har brugt hjernen mere og hånden mindre end brugerne i dårligste trediedel*«. Denne sætning må ikke misforstås. Det kan aldrig være forkert at bruge *hånden*, men det kan ikke slå til med vor tids indviklede landbrugssystem. De timer, der bruges ved skrivebordet til bedriftsplanlægning, til udarbejdelse af foder- og gødningsplaner m. m., giver ofte større bonus end det planløse slid. Der er millioner at tjene ved skrivebordet, hvis man magter planlægningens og rationaliseringens svære kunst. Mon ikke en stærkere indleven i bedriftens enkeltheder i de fleste tilfælde vil give større økonomisk udbytte end de voldsomme driftsændringer.

Der er ingen tvivl om, at dygtige planteavlere — især på

store gårde — kan drive kvægløst landbrug, i disse år også med fordel; men det er farligt at generalisere. Man har før set landmænd, der under en højkonjunktur for planteprodukter har solgt besætningen, få år efter stå uden penge og køer, men med et ødelagt sædskifte, jorden fyldt med ukrudt og plantesygdomme o. s. v. Hold derfor en dør åben til køerne. Lad i alle tilfælde kostalden stå. De landmænd, der føler sig stærkest fristet til at sælge hele besætningen, er vel dem, der ikke rigtig er dus med køerne. Et velledet kvæghold kan også i disse år give gode resultater, men mange planlægger ikke grovfoderproduktionen godt nok, så der skal bruges for meget kraftfoder. Vejen til en billigere mælkeproduktion går ikke alene over billige oliekgær, men vel især over et større forbrug af billigt grovfoder og en rationalisering af fodringen og staldarbejdet.

Skal der ske ændringer i husdyrproduktionen?

Et andet spørgsmål er, om fordelingen mellem de enkelte husdyrprodukter bør ændres noget? Afgørende herfor er, hvordan pris- og afsætningsforhold stiller sig, ikke alene i øjeblikket, men på længere sigt. For tiden kan alt sælges, men ikke til lige gode priser. Tabel 7 viser prisudviklingen siden 1935/36 for en række landbrugsprodukter.

Et blik på tabellen viser, at det især er *smørret*, det kniber at opnå rentable priser for. De høje foderstofpriser forstærker vanskelighederne. *Osten* har hele tiden ligget bedre og er for øjeblikket mælkeproduktionens kasseprodukt. Det samme gælder delvis også andre mælkeprodukter. *Flæsket* ligger højt, men den høje kornpris sluger fortjenesten, hvis der ikke bruges meget grovfoder. *Kødet* holdt sig længe i bunden (kød- og hudeordning), men er nu rettet op. *Æggene* nåede først med stigningen i efteråret op i nogenlunde priser. *Kartoflerne* har bortset fra et enkelt år (1948/49) holdt sig på højden; *sukkerroerne* udviser den jævne statsgaranterede stigning, medens priserne for *frø* og *hø* er mere svingende efter tilbud og efterspørgsel.

Tabel 7. Prisindeks for forskellige landbrugsprodukter.
1909/14 = 100.

	1935/36— 1939/40	1940/41— 1944/45	1945/46	1946/47	1947/48	1948/49	1949/50	1950/51	Jan. kv. 1952
Smør	111	208	197	220	282	311	286	263	287
Ost	145	341	342	358	393	409	379	407	456
Flæsk	178	260	270	296	385	414	409	414	464
Stude-kvier	102	198	211	211	211	230	277	366	399
Æg	97	189	192	230	270	275	253	257	(297)
Byg	120	201	204	204	204	225	364	448	554
Halvs. rødkl.	—	—	420	540	406	422	364	369	373
Hundegræs	77	214	242	232	170	359	360	404	261
Sukkerroer	118	230	284	293	302	322	322	330	—
Kartofler	192	429	509	622	509	298	519	579	587
Hø	114	439	374	330	509	308	260	340	365
Bomuldsfrøkager	119	—	—	366	418	367	340	410	514
Kunstgødning	98	163	178	179	182	190	201	194	247

Hvilke dispositioner opfordrer dette prisleje og fremtidsudsigterne til?

En nøgtern vurdering af en lægmand, der ikke ønsker at være hverken profet eller spåmand, synes at give anvisning på følgende:

- 1) Den størst mulige avl. Forskellen mellem hjemmeavlede og indkøbte fodermidler er nu omkring 50 øre pr. f. e. og har aldrig været så stor, og kunstgødningen er forholdsvis billig.
- 2) Den bedst mulige udnyttelse af alle afgrøder og mindst mulig spild ved bjærgning og opbevaring, da erstatning er dyr.
- 3) Besparelse i kraftfoderforbruget, d. v. s. maksimale grovfodermængder til alle dyr.
- 4) Anvendelse af mest mulig mælk til andet end smør. Smørforbruget er faldet stærkt i mange lande, man spiser det billigere margarine, medens forbruget af frisk mælk, kondenseret mælk, ost og andre mælkeprodukter er i stigning. Hertil bidrager også den stærkt stigende befolk-

ning (ca. 45 000 årlig i Danmark, og ca. 22 millioner i hele verden). Det er derfor naturligt, at der bygges osterier og kondenseringsfabrikker.

- 5) En jævnere fordeling af mælkemængden på årets måneder, så skummetmælken og såvel mejeriernes som stal-dens personale udnyttes bedre.
- 6) En beskeden udvidelse af kødproduktionen. Det sidste punkt kan der være delte meninger om, og det er vanskeligt at opstille uangribelige beregninger over *mælke- og kødproduktionens økonomi*. I tabel 8 er efter driftsbureauets beretning opført nogle tal for 127 besætninger delt efter ydelse.

Tabel 8. 127 besætninger delt efter ydelse 1949/50.

	Gruppe	1	2	3	4	5	a	b	c
Antal		17	34	46	22	8	1	1	1
kg mælk		4804	4191	3748	3289	2811	4231	4510	3980
F. E. kraftfoder		1106	881	780	695	535	617	1177	1135
F. E. grovfoder		2984	2964	2720	2533	2511	3095	3239	2675
Øre pr. f. e. grovfoder		26,7	25,3	22,5	20,4	16,6	28,1	21,0	19,8
40 øre mælk/70 kraftf.		20,0	19,2	17,2	15,6	12,5	25,6	14,6	12,2
Faste udgifter, kr.		553	489	484	433	437	468	506	472
» pr. kg mælk		11,5	11,7	12,9	13,2	15,5	11,1	11,2	11,9

Når det tages i betragtning, at en ko-grovfoderenhed i gennemsnit har kostet ca. 20 øre at producere, er der opnået rentabilitet i de første fire grupper. Kun gruppe 5 med 2800 kg mælk har ikke kunnet betale en ordentlig pris for grovfoderet, men så lavtydende køer vil altid have vanskeligt ved at klare sig. Men det var i 1949/50; hvordan med de nugældende priser?

Nederst i tabellen er betalingen pr. grovfoderenhed omregnet efter 40 øre pr. kg mælk og 70 øre pr. kraftfoderenhed. Her er grovfoderets produktionspris kun betalt i de to første grupper, men der er også brugt mere kraftfoder end nødvendigt, hvilket bl. a. besætning a sidst i tabellen viser. I denne besætning er produceret 4231 kg mælk på 617 f. e. kraftfoder og ca. 3100 grovfoderenheder. Besætning b er fodret forkert,

og besætning c har fået for lidt grovfoder. Tallene viser, hvor vigtigt det er at have ret højtydende køer, anvende en rigtig fodring og have grovfoderproduktionen tilpasset efter besætningen. *Det er egentlig ikke så meget mælkeproduktionen som smørproduktionen, der for tiden er mindre tilfredsstillende, hvis man ikke har gode køer, fodrer rigtigt og har forholdsvis små driftsudgifter (se nederst i tabellen).*

I tabel 9 er forsøgt opstillet en beregning over *kødproduktionens økonomi*. Desværre foreligger der ingen regnskaber, men tallene fra Forsøglaboratoriets opdrætningsforsøg er benyttet (det svagt fodrede hold).

Tabel 9. *Kødproduktionens økonomi.*
Opdrætning til 2¼ år.

54 kg sødmælk à 35 øre	=	18,90 kr.
577 kg skummetmælk à 12 øre	=	69,24 »
174 kg kraftfoder à 70 øre	=	121,80 »
2292 f. e. grovfoder à 20 øre	=	458,40 »
<hr/>		
2580 f. e. ialt	=	668,34 »
Faste udgifter ÷ gødning	=	241,25 »
<hr/>		
Vægt 372 kg. Opdrætningsudgifter	=	909,59 kr.

<i>Staldfedning i 150 dage à 0,8 kg tilvækst = 120 kg.</i>		
5,0 f. e. grovfoder à 25 øre i 150 dage ..	=	187,50 kr.
1,5 f. e. kraftfoder à 70 øre i 150 dage ..	=	157,50 »
Faste udg.: 70 ø. dgl. + gødn. i 150 dage	=	105,00 »
<hr/>		
Ialt foder og faste udgifter i 150 dage ..	=	450,00 »
Opdrætningsudgifter ialt	=	909,59 »
<hr/>		
Ialt udgifter	=	1359,59 »
Salg af 492 kg kvie eller stud à 2,85 kr.	=	1402,20 kr.

Med de anførte fodertal og priser har det kostet 909,59 kr. at opdrætte en kælvekvie, der efter kælving vejede 372 kg. Den egentlige fedning på stald (120 kg tilvækst) har kostet 450 kr., hvilket sikkert er meget rigeligt. Hele udgiften til 492 kg kvie eller stud bliver således 1359,59 kr. Kvien har så til lige leveret en kalv, men den skal jo bruges for at kunne op-

drætte et fededyr. Koster fededyret 2,85 kr. pr. kg, indbringer det 1402,20 kr. Vil man i stedet fede på græs, har man de 450 kr. til betaling af græsset. Men det er klogt at have fededyr til salg året rundt, og noteringen er som regel højest vinter og forsommer, lavest i efterårstiden. En sådan økonomiberegning rummer mange fejlkilder, men enhver kan indsætte andre priser og fodermængder i regnestykket, hvis man har dem bedre. Stort set kan det vel siges, at fedekvæg for tiden kan give lige så meget for grovfoderet som køer mellem 4000 og 5000 kg mælk.

En stor udvidelse af kødproduktionen kan ikke anbefales, men i de besætninger, hvor det kniber at skaffe foder nok til det nuværende antal malkekøer, kan det være en god forretning at sælge et par af de ringeste køer og lægge et par tyrekalve til på de bedste køer. De kræver mindre kraftfoder og mindre pasning. Kødproduktionen kan udvides på 3 måder:

1. Køerne kan udskiftes nok så unge.
2. Der kan holdes mere opdræt.
3. Der kan skiftes til mere kødprægede racer.

Det sidste må der vist advares imod; de fleste racer kan udmærket give brugelige fededyr (korthorn, sortbroget og rødt), og ensidig kødproduktion er der næppe betingelser for i Danmark. Det er heller næppe økonomisk at udskifte unge køer, hvis de ellers er gode mælkeproducenter, men en moderat udvidelse af opdrættet kan være forsvarlig, særlig i de egne, hvor man har særlige betingelser for fedning af kvæg og ikke rigtig mestrer den ensidige mælkeproduktion. Der er for tiden ret gode afsætningsmuligheder for kød, og intet tyder på, at det vil blive anderledes i den nærmeste fremtid, og det er lige så hæderligt og samfundsnyttigt at producere 1. kl. kød som lurmærket smør.

Da det er sødmælkens anvendelse til smør, der giver mindst, kan der også være tale om at bruge en del til fedning af kalve. I tabel 10 er forsøgt opstillet økonomiberegninger for de 3 kategorier af fedekalve samt hvor store mælkemængder og andet foder, de lægger beslag på.

Tabel 10. Kalvefedning.

a. Sødmælkskalve.

Udgift:	40 kg spædekalv à 1,90 kr.	76,00 kr.
	80 » tilvækst à 10 kg sødmælk à 35 øre*) ..	280,00 »
		Ialt 356,00 kr.
Indtægt:	120 kg fedekalv à 3,20 kr.	384,00 »

b. Skummetmælkskalve.

Udgift:	40 kg spædekalv à 1,90 kr.	76,00 kr.
	30 » tilvækst à 10 kg sødmælk à 35 øre	105,00 »
	80 » tilvækst à 18 kg sk. mælk à 12 øre	172,80 »
		Ialt 353,80 kr.
Indtægt:	150 kg fedekalv à 2,65 kr.	397,50 »

c. Foderkalve.

Udgift:	40 kg spædekalv à 1,90 kr.	76,00 kr.
	15 » tilvækst à 10 kg sødmælk à 35 øre ...	52,50 »
	50 » » à 18 » sk. mælk à 12 øre ...	108,00 »
	25 » » à 5 f. e. kraftfoder à 70 øre .	87,50 »
	70 » » à 5 f. e. grovfoder à 25 øre ..	87,50 »
		Ialt 411,50 kr.
Indtægt:	200 kg fedekalv à 2,40 kr.	480,00 »

Forbrug:

- 800 kg sødmælk.
- 300 » sødmælk og 1440 kg sk. mælk.
- 150 » sødmælk, 900 kg sk. mælk, 125 f. e. kraftfoder og 350 f. e. grovfoder.

*) Uden driftsudgifter på mejeriet.

Inden for alle 3 grupper bliver der lidt til pasning og risiko-præmie.

*

Med mellemrum kan der indtræffe år med sådanne prisforhold, at det faktisk ville være en fordel for en del landmænd at drive kvægløst landbrug. Men besætning eller ikke besætning er ikke et spørgsmål, der kan disponeres efter fra dag til dag eller fra år til år. Der er intet, der tyder på, at der her i landet er et holdbart grundlag for en generel produk-